EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

TRAFIKA U ZASTÁVKY

.

Případová studie: od cenové elasticity poptávky k daňovému výnosu

Zdroj: https://pixabay.com

Jana Soukupová

2021

Případová studie vznikla za podpory projektu CZ.02.2.69/0.0/0.0/18_056/0013310 „Rozvoj moderních výukových trendů na VŠE v Praze“ programu ESF Výzkum, vývoj a zdělávání.

Informace pro čtenáře: velikost publikace je 27.394 znaků včetně mezer, což odpovídá 15,2 normovaným stranám textu. Kromě textu publikace obsahuje dále 1 obrázek a 10 tabulek. Součástí publikace je seznam literatury.

© Jana Soukupová, 2021

Vydalo nakladatelství a vydavatelství E-knihy
V roce 2021, vydání první
ISBN 978-80-908492-0-4 (online; pdf)

Mnozí z nás jistě viděli stánek vedle zastávky MHD a ptali jsme se sami sebe: je to dobrý byznys? Stejná otázka napadla paní Kamilu, když slyšela, že jeden stánek u zastávky bude volný.

Začátky podnikání paní Kamily

Petr má tetu Kamilu. Před několika lety Kamila cítila, že jí práce, kterou vykonává neuspokojuje. Navíc její zaměstnavatel chystal reorganizaci, která by pro ni znamenala novou pozici, a ještě méně zajímavou práci. Proto se Kamila rozhodla opustit své zaměstnání. Petrův strýc byl již v té době úspěšný řemeslník a jeho výdělek byl tehdy dostačují pro zabezpečení pohodlného života rodiny. Příjem Kamily byl příjemným, avšak nikoli zásadním přilepšením rodinnému rozpočtu. Petrova teta však nechtěla být ženou v domácnosti, přemýšlela o novém zaměstnání, a ještě víc ji lákalo samostatné podnikání. V této situaci se paní Kamila zapovídala při nákupu zeleniny ve stánku s ovocem a zeleninou s majitelkou a zjistila, že stánek s ovocem majitelka za několik týdnů zavře. Majitelka stánku se již chystala do důchodu, vzhledem ke svému zdravotnímu stavu se chce přestěhovat na chalupu na venkov a předat stánek jednomu z dětí. Nově otevřený supermarket natolik snížil zájem zákazníků o nákup ve stánku, že tržby a zisky výrazně poklesly. To narušilo plány majitelky stánku, za daných okolností děti o stánek vůbec nemají zájem. Sama již stánek provozovat v žádném případě nechtěla.

Kamila začala uvažovat. Stánek je v těsném sousedství autobusové zastávky MHD. Kolem chodí hodně lidí. Ovoce a zelenina však nejsou vhodný produkt, nemohla by cenou a sortimentem konkurovat supermarketu. Navíc ovoce a zelenina se rychle kazí. Co zkusit jiný sortiment? Napadla ji trafika, noviny, časopisy, cigarety. Proto se rozhodla stánek koupit. Zcela změnila charakter stánku, z původního sortimentu zachovala Petrova teta Kamila jen prodej brambor a cibule. Měla totiž známého, který byl schopen dodávat tyto produkty ve vysoké kvalitě.

Vzhledem k tomu, že sortiment ve stánku paní Kamily má tři základní položky, rozhodne se sledovat i zisk z každé z těchto tří položek zvlášť.

Podnikáni se dařilo, na některé nepříznivé vlivy dokázala Petrova teta reagovat, jak bude zmíněno dále.

Situace na začátku roku 2020

Petr je student ekonomie a napadlo ho, že podívat se podrobněji na tetino podnikání může být zajímavé.

V lednu roku 2020 se na jednom rodinném setkání Petr Kamily zeptal: „Teto, jak jde podnikání?“

A Kamila začala povídat. „Petře bylo by to docela dobré, kdyby nebylo toho nešťastného zdanění“. Petr se usmál“ „Na daně si stěžuje skoro každý“. Najednou si teta si uvědomila, že Petr studuje ekonomii na vysoké škole. A začala podrobněji vyprávět o tom, jak si v podnikání vede. Třeba jí Petr poradí.

Umístění stánku zabezpečovalo Kamile v minulých letech poměrně stabilní počet zákazníků a příjmy, tak jak předpokládala v době, kdy stánek koupila. Příjmy a zisk paní Kamile zvyšuje i prodej

potravinářského sortimentu. Ve stánku totiž prodává nejen sortiment, s kterým se v trafikách spotřebitelé běžně setkávají jako nápoje a cukrovinky, ale i uzeniny, pečivo a mléčné výrobky.

Petrova teta v posledních měsících o dalším zaměření svého podnikání stále více přemýšlí. Jaké jsou hlavní problémy?

V roce 2020 se zvyšuje spotřební daň na cigarety v ČR z 27 % na 30 %. Kamila ví, že se i v příštích letech bude spotřební daň zvyšovat a zvažuje, jak se to projeví na jejím podnikání. Bojí se, že pokud se bude cena cigaret zvyšovat stejně, jako se zvýší daň, sníží se výrazně prodané množství a klesnou tržby a zisk z prodeje cigaret. To je to zdanění, které Petrovu tetu trápí nejvíc.

Majitelé trafik ve svém podnikání narážejí na další problém. Nadále klesá zájem o tištěné noviny a časopisy, stále více lidí hledá informace výhradně v „moderních médiích". I když tento trend se už ve stánku, který provozuje Kamila, neprojevuje tak dramaticky jako v minulosti, zisk z prodeje novin a časopisů stále klesá.

Kamila vzpomíná na situaci před několika lety, kdy prodej cigaret a zisky z něj ve stánku klesl, ale pak zůstal stabilní. Kamila nedokáže posoudit, zda to byl důsledek obecného trendu poklesu počtu kuřáků, nebo zda se to týká jen jejího stánku.

Koncem roku 2016, tedy v době, kdy klesaly prodeje cigaret, Kamila dostala nápad. Inspiroval ji jeden zážitek. Povídala si s jednou stálou zákaznicí o zážitcích z dovolené, když po několika minutách zákaznice řekla: *„Hezky se mi s vámi povídá, ale už se těším, jak doma si k cigaretě udělám kávu."* Kamila si uvědomila, že káva a cigareta pro řadu zákazníků patří k sobě. Začala podávat ve stánku kávu i další teplé nápoje. Pokud je příznivé počasí, je u stánku i malé posezení. Petrova teta začala evidovat další položku, kromě zisku z cigaret, novin a doplňkového prodeje i zisky z prodeje kávy. Zjistila, že prodej kávy a teplých nápojů zvýšil zisky a více než kompenzoval pokles zisku z cigaret. Kamila by potřebovala podobný nápad jako zahájení prodeje kávy, který jí v minulosti pomohl udržet zisky z podnikání.

Jak tedy podnikání paní Kamily vypadá? Velký počet zákazníků, kteří se zastaví pro cigarety, si koupí noviny. Význam má i to, že část kupujících si od doby, kdy prodej kávy paní Kamila zahájila, dopřeje si i kávu s sebou nebo se u stánku na kávu posadí. Paní Kamila sice nemá přesná data, domnívá se však, že právě současný prodej cigaret, novin a kávy jí umožňuje udržet na příznivé úrovni tržby i zisk. Za důležitou považuje zejména kombinaci cigarety a kávy. Jen velmi málo kolemjdoucích si totiž u stánku dá jen kávu.

Jednoho dne si paní Kamila přečetla článek (viz obrázek 1), který ještě zvýšil její obavy. Právě od té doby častěji přemýšlí, jak se v jejím podnikání projeví změna daně.

Obrázek 1: Článek na webu KurzyCZ ze 4. září 2020

Philip Morris podle LN zvyšuje ceny cigaret

Lidové včera uvedly, že **Philip Morris ČR od září zvýšil ceny za balíček cigaret napříč produkty** asi o 4 Kč na krabičku (cca 4%). Ceny údajně zvyšovaly i další výrobci.

Toto zvýšení je nad rámec dopadu letošního proběhlého zvýšení daní, na něž již výrobci reagovali výrazným zvýšením cen od jara. Z toho důvodu by mělo být pozitivní pro marži výrobců z každé krabičky. Může to mít ale další negativní dopad na spotřebu cigaret, jelikož maloobchodní ceny tak letos rostou již přes 16 %. Ministryně financí tento týden uvedla, že zvažuje výrazněji zvýšit daně na zahřívané tabákové výrobky, nynější zvýšení cen cigaret by tedy podle našich odhadů pro PMČR z více než poloviny tento dopad kompenzovalo. Další asi 5% zvýšení spotřebních daní na cigarety se ale plánuje i v dalším roce, takže výrobci budou patrně zvyšovat ceny i nadále, aby tyto dopady kompenzovali.

Jan Šafránek, analytik České spořitelny

Zdroj: KurzyCZ (2020)

Pokud výrobci zvyšují cenu cigaret ještě víc, než odpovídá růstu daně, nebude výsledná cena příliš vysoká? Paní Kamila ví, že cena cigaret je pevná a není možné, aby prodávala cigarety za jinou cenu než několik stovek metrů vzdálený supermarket. Až do roku 2001 bylo možné přilákat zákazníky cenou nižší o např. 0,5 Kč. V současnosti jsou však ceny cigaret všude stejné.

1. část: Poptávka po cigaretách a faktory, které ji ovlivňují z pohledu majitelky trafiky

Synovec paní Kamily Petr studuje ekonomii a teta ho požádá o radu. Paní Kamila si kromě běžného účetnictví eviduje i údaje o zisku z jednotlivých základních položek sortimentu za několik let. Zisk z prodeje cigaret stále podle paní Kamily činí víc jak 30 % jejího celkového zisku (viz tabulka 1) Navíc se paní Kamila domnívá, že prodej cigaret nepřímo ale významně ovlivňuje i zisk z prodeje novin a časopisů a zejména zisk z prodeje kávy. Doplňkový prodej eviduje jako jednu položku.

Tabulka 1: Tržby z prodeje v tis. Kč

rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
cigarety	130	127	121	120	122	116
noviny a časopisy	125	120	113	108	97	93
doplňkový prodej	66	61	55	48	51	52
káva s sebou			46	96	99	103
celkem	321	308	335	372	369	364

Zdroj: Rozhovor s podnikatelkou

Je jasné, že změna spotřební daně se promítne do ceny cigaret. To může negativně ovlivnit množství prodaných cigaret. Paní Kamila si je vědoma i dalšího faktu, který ovlivňuje nákup cigaret a její podnikání. Dlouhodobě je prováděna kampaň proti kouření a obává se, že moderní opravdu začíná být nekouřit. Ve svém okolí si Kamila všimla, že dost lidí začalo kouřit e-cigarety.

Petrova teta má tak velké obavy z budoucího vývoje svého podnikání, že přemýšlí i o dalších produktech, které může prodávat. Trápí ji perspektivy prodeje kávy a dalších teplých nápojů. Bojí se, že pokud lidé omezí nákup cigaret, významně se sníží prodej kávy.

Jako problematický se Kamile začíná ukazovat prodej doplňkového sortimentu. Tradiční produkty prodávané v trafikách jako nápoje a trvanlivé cukrovinky nejsou problematické. Potíže vznikají u takových potraviny jako mléčné výrobky a uzeniny, které paní Kamila ve stánku také prodává. Zájem o tyto produkty klesá a stále častěji se stává, že zboží zůstává tak dlouho v prodejně, až vyprší doba trvanlivosti. Paní Kamila na jednu stranu nechce zklamat zákazníky, kteří jsou zvyklí zaběhnout ke stánku pro drobnosti, které jim doma chybí, aniž by museli do supermarketu. Z hlediska ekonomického je tento prodej spíše ztrátový. Zisk z doplňkového prodeje udržuje tradiční sortiment trafik jako nápoje a cukrovinky, ale také prodej pamlsků pro domácí mazlíčky, které paní Kamila zahájila, když v roce 2018 zvažovala, jak ještě zlepšit ziskovost svého podnikání

Petr si vybavuje hodiny ekonomie. Co všechno ovlivňuje poptávku po cigaretách? Jak může teta Kamila reagovat na očekávané změny ve zdanění cigaret a dalších okolnostech, které ovlivňují její podnikání?

2. část: Vliv pandemie covid-19 na podnikání majitelky trafiky

V březnu 2020 do života a podnikání Kamily zasáhla, stejně jako do života ostatních lidí, pandemie nového koronaviru covid-19. Její stánek sice nebyl uzavřen a podnikání paní Kamily nebylo zasaženo proti pandemickými opatřeními přímo, ale pandemie se přece jen projevila.

Na jednu stranu lidé pracují z domova, tudíž, méně cestují MHD a celkově se snížila mobilita. Navíc část lidí, kteří byli zvyklí používat MHD, a i v době protiepidemických opatření cestují do práce či za jiným účelem, se raději MHD vyhne. Někteří lidé přestali stánek Kamily navštěvovat a v důsledku toho se snížily tržby a zisk.

Na druhou stranu si paní Kamila všimla, že se objevili noví zákazníci. Pro cigarety či noviny si začali chodit lidé, kteří bydlí v okolí a dříve nakupovali jinde. Příjemné bylo i to, že někteří zákazníci ve stánku občas koupili i zboží z doplňkového sortimentu, aby nemuseli kvůli drobnosti, kterou zapomněli, do supermarketu. Zisky z doplňkového prodeje dokonce trochu vzrostly (viz tabulka 1). Poněkud překvapivý byl pro paní Kamilu rostoucí zájem o kávu. Lidé se zastavovali při procházkách, dali si kávu a prohodili s paní Kamilou pár slov a zpestřili si tak alespoň nepatrně jednotvárný život a omezené sociální kontakty v době pandemie. Zisky z prodeje kávy tak byly jedinou položkou, která se vyvíjela jednoznačně pozitivně v minulosti i současnosti.

Pandemie je nepředvídatelná a významně ovlivňuje ekonomické prostředí. Co by měl Petr poradit, jak by podnikatelka měla reagovat?

3. část: Dopad zdanění cigaret z pohledu prodejce, případně i dopad na státní rozpočet

Kamila o daních přemýšlí a požádá Petra, aby jí vysvětlil, jestli se „státu vyplatí“ zvyšovat spotřební daň. Vždyť přece lidé koupí míň cigaret?

Zvýšení spotřební daně z cigaret bývá většinou zdůvodňováno snahou vlád omezit kuřáctví a kouření, a tak pozitivně působit na zdraví obyvatelstva. Základní zdůvodnění je jasné, vyšší daň znamená vyšší cenu a v důsledku toho se sníží poptávané množství cigaret. Předpokládá se, že se sníží počet kuřáků a lidé omezí kouření. Kamila si uvědomuje, že nepřímé daně jsou významnou součástí příjmů státního rozpočtu a daně z cigaret nejsou výjimkou. Takže zvýšení daně z cigaret by se mělo pozitivně projevit v příjmech státního rozpočtu, a to i přestože se prodá méně cigaret. Tohle Petr rodině dokáže vysvětlit. Uvědomil si však, že se ve škole učil, že zvýšení nepřímé daně se projevuje na trhu různých produktů různě, v závislosti na charakteru poptávky. Některé produkty se z hlediska celkových dopadů hodí více a některé tolik vhodné nejsou. A teta se Petra zeptá: **„Petře, je rozumné zdaňovat zrovna cigarety z hlediska příjmů státního rozpočtu anebo jde jen o snahu omezit kouření bez ohledu na rozpočet?“**

Shrnující otázka:

Co by měl Petr tetě doporučit. Jak by měla Kamila reagovat na zdanění?

Příloha

Tabulka 1: Tržby z prodeje v tis. Kč

rok	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**
cigarety	130	127	121	120	122	116
noviny a časopisy	125	120	113	108	97	93
doplňkový prodej	66	61	55	48	51	52
káva s sebou			46	96	99	103
celkem	**321**	**308**	**335**	**372**	**369**	**364**

Zdroj: Rozhovor s podnikatelkou

Tabulka 2: Spotřeba cigaret na obyvatele

rok	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**
ks	2107	2071	2028	1988	1947	1904	1950	2010	1986	1978	1992	1958

Zdroj: ČSU (2021a)

Tabulka 3: Cena v Kč za krabičku cigaret

rok	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**
cena	58	59	62	65	67	72	76	80	82	87	94	98

Zdroj: ČSU (2021a)

Tabulka 4: Prodané množství krabiček cigaret

Cena za krabičku	98	102
Prodané množství za půl roku	210	204

Zdroj: Rozhovor s podnikatelkou

Tabulka 5: Zdanění při ceně 102 Kč za krabičku cigaret

	Daň do roku 2020	**Cena 102,00 Kč**	**Daň 2020**	**Cena 102,00 Kč**
Procentní část daně	27 % ze 102 Kč	27,54 Kč	30 % z 102 Kč	30,60 Kč
Pevná část daně	1,46 Kč x 20 ks	29,20 Kč	1,61 Kč x 20 ks	32,20 Kč
Součet pevné a procentní části daně	27,54 Kč + 29,20 Kč	56,74 Kč	30,60 Kč + 32,20 Kč	62,80 Kč
Minimální spotřební daň	2,63 Kč x 20 ks	52,60 Kč	2,90 Kč x 20 ks	58,00 Kč
DPH		17,70 Kč		17,70 Kč
Zdanění celkem		74,44 Kč		80,50 Kč
Zdanění v % z konečné ceny		72,98 %		78,92 %

Zdroj: Celní správa ČR (2021) a vlastní výpočet

Tabulka 6: Zdanění cigaret při ceně 91 Kč za krabičku cigaret

	Daň do roku 2020	**Cena 91 Kč**	**Daň 2020**	**Cena 91 Kč**
Procentní část daně	27 % z 91 Kč	24,57 Kč	30 % z 91	27,30 Kč
Pevná část daně	1,46 Kč x 20 ks	29,20 Kč	1,61 Kč x 20 ks	32,20 Kč
Součet pevné a procentní části daně	24,57 + 29,20 Kč	53,77 Kč	27,30 + 32,20 Kč	59,50 Kč
Minimální spotřební daň	2,63 Kč x 20 ks	52,60 Kč	2,90 x 20 ks	58 Kč
DPH		15,79Kč		15,79 Kč
Zdanění celkem		69,56 Kč		75,29 Kč
Zdanění v % z konečné ceny	76,44 %		82,74 %	

Zdroj: Celní správa ČR (2021) a vlastní výpočet

Tabulka 7: Zdanění cigaret při ceně 128 Kč za krabičku cigaret

Cena za krabičku	**128,00 Kč**	**Zdanění do roku 2020**	**128,00 Kč**	**Zdanění v roce 2020**	**128,00 Kč**	**Zdanění v roce 2021**
Procentní část daně	34,56 Kč	27 % z 128 Kč	38,40 Kč	30 % z 128 Kč	38,40 Kč	30 % z 128 Kč
Pevná část daně	29,20 Kč	1,46 Kč x 20 ks	32,20 Kč	1,61 Kč x 20 ks	35,80 Kč	1,79 Kč x 20 ks
Součet pevné a procentní části daně	63,76 Kč	34,56 Kč + 29,20 Kč	70,60 Kč	38,40 Kč + 32,20 Kč	74,20 Kč	38,40 Kč + 35,80 Kč
Minimální spotřební daň	52,60 Kč	2,63 Kč x 20 ks	58,00 Kč	2,90 Kč x 20 ks	64,00 Kč	3,20 Kč x 20 ks
DPH	22,21 Kč	128 Kč/121*21	22,21 Kč	128 Kč/121*21	22,21 Kč	128 Kč/121*21
Zdanění celkem	**85,97 Kč**	**63,76 Kč + 22,21 Kč**	**92,81 Kč**	**70,60 Kč + 22,21 Kč**	**96,41 Kč**	**74,20 Kč + 22,21 Kč**
Zdanění v % z konečné ceny	**67,17 %**	**85,97 Kč/128,00 Kč**	**72,51 %**	**92,81 Kč/128,00 Kč**	**75,32 %**	**96,41 Kč/128,00 Kč**

Zdroj: Celní správa ČR (2021) a vlastní výpočet

Tabulka 8: Dopad zdanění na různé značky cigaret

Rok	Daň %	Minimální daň za ks	Minimální daň za 20 ks	Průměrná cena	Levnější značka cigaret	Dražší značka cigaret
2014	27	2,25	45	73,74	82	89
2015	27	2,37	47,4	76,48	87	96
2016	27	2,52	50,4	80,14	92	100,14
2017	27	2,57	51,4	83,96	94	102
2018	27	2,63	52,6	86,00	98,78	105,89
2019	27	2,63	52,6	89,72	991	1062
2020	30	2,9	58,0	91,12	1012	1092

Zdroj: Zdroj: Celní správa ČR (2021) a vlastní výpočet

Tabulka 9: Výnos spotřební daně z cigaret a tabákových výrobků

Rok	2014	2015	2016	2017	2018
Výnos v mld. Kč	44,7	50,9	54,4	56,2	58,8
Procenta ze spotřební daně	32,75	34,93	35,49	35,71	35,66

Zdroj: ČSU (2021b)

Literatura

Celní správa ČR (2021). Spotřební daně a jejich správa, tabákové výrobky. Celní správa České republiky, Praha: 2021 Staženo 15. 6. 2021 z https://www.celnisprava.cz/cz/dane/spotrebni-dane/tabak/Stranky/default.aspx

ČSU (2021a). Česká republika od roku 1989 v číslech. Český statistický úřad, Praha: 2021. Staženo 9. 6. 2021 z https://www.czso.cz/csu/czso/graf-spotreba-cigaret-na-1-obyvatele-v-ceske-republice

ČSU (2021b). Statické ročenky České republiky za jednotlivé roky. Český statistický úřad, Praha: 2021. Staženo 10. 6. 2021 z https://www.czso.cz/csu/czso/rocenky_souhrn

Finance.cz (2021). Kalkulačka zdanění u cigaret 2021. Finance.cz, Praha 2021. Staženo 15.8.2021 z https://www.finance.cz/dane-a-mzda/kalkulacky-a-aplikace/kalkulacka-zdaneni-u-cigaret

KurzyCZ (2020). Philip Morris podle LN zvyšuje ceny cigaret. KurzyCZ, Praha 04. 09. 2020. Staženo 15. 6. 2021 www.kurzy.cz/zpravy/556082-philip-morris-podle-ln-zvysuje-ceny-cigaret

Taxud (2021). Taxation and Customs Union. European Commission, Bruxelles: 2021. Staženo 15. 6. 2021 z https://ec.europa.eu/taxation_customs/home_en

Ceny ve vybraných obchodech v Praze, vlastní zjištění v září 2021.

[1] 2014-2018 průměrná cena, 2019, 2020 cena v e-shopech